

Amerika Birleşik Devletleri Gazetelerinde Maraş Savunması

Defense of Marash in The Newspapers of United States

Mustafa ÇABUK*

Öz

Maraş'ın milli mücadelesinde, şehirde bulunan Amerikalı misyonerler dolayısıyla, Amerikan basını Maraş Savunması'na yakın ilgi gösterdi. Bilhassa şehirdeki misyonerlerin gönderdiği haberler, gazetelerde yer aldı. Türklerle Fransızlar arasındaki çatışmalarla ilgili misyonerlerin günlükleri gazetelerde yayımlandı. Ermenilerle ilgili birçok iddia, çatışmaların şehre verdiği zararlar, Fransız işgal güçlerinin şehirdeki durumu, işgal güçlerinin şehri terk edişi Amerikan gazetelerinde haber olarak yayımlandı. Ayrıca bazı Amerikan gazeteleri, Osmanlı yöneticilerinin Maraş'taki olaylarla ilgili açıklamalarına da yer verdi. Bu çalışmada; Ocak-Şubat 1920 dönemlerindeki hadiseleri konu edinen 20 farklı Amerikan gazetesinin haberlerine değinildi ve bunlar mukayeseli olarak değerlendirildi. Gazetelerin Maraş'la ilgili haberleri, çatışmaların başlaması, Osmanlı yöneticilerinin Maraş'taki çatışmalarla ilgili açıklamaları, işgalin şehre verdiği zarar, şehrin işgalden kurtuluşu, Ermenilerle ilgili iddialar, Fransız işgal kuvvetlerinin durumu gibi başlıklar altında sınıflandırılarak ele alındı. Söz konusu haberler incelenerek şehrin Milli Mücadele yıllarındaki tarihiyle ilgili farklı kaynakların ortaya konulması amaçlandı. Ayrıca Maraş'ta yaşanan olayların Amerika basınında nasıl ele alındığı ve Amerika kamuoyuna nasıl sunulduğu ortaya konulmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Basın, Maraş, İşgal, Fransa

Abstract

During the National Struggle in Marash, US press had paid great attention to Marash defense because of the American missionaries in the city. News sent by missionaries from the city published in the US press. The missionaries' diaries about the conflicts between Turks and French were published in the newspapers. Many claims about the Armenians, damages in the city caused by conflicts, the situation of the French occupation forces in the city, withdrawal of occupation forces from the city were published as news in American newspapers. In addition, some newspapers reported on the statements of Ottoman administrators about events in Marash. In this study; The news of 20 different American newspapers covering the events of January-February in 1920 were mentioned and they were evaluated as comparative. The newspapers' news were classified under the headings such as, the beginning of the conflicts, the Ottoman administrators' explanations about the conflicts in Marash, damage in the city caused by the invasion, the liberation of Marash from the occupation, the claims about the Armenians and the situation of the French occupation forces. The news of the newspapers about Marash was examined and it was aimed to reveal different sources of the city's history in the years of the National Struggle. In addition, this study was conducted to investigate how events in Marash were handled in American press and presented to American public.

Keywords: Press, Marash, Occupation, France

Maraş'ta Çatışmaların Başlaması

14 Nisan 1920 tarihli *Christian Science Monitor*, Yakın Doğu Örgütü (Near East Relief)'ün Maraş'ta bulunan çalışanı M. E. Dougherty'nin gönderdiği raporu yayınladı. Dougherty'nin raporuna göre Maraş'taki ilk çatışmalar, Fransızların Türk mahallelerini bombalamaları ve ateşe vermeleri üzerine başladı. Fransız taarruzundan sonra Türklerin Ermeni mahallelerine saldırdıklarını bildirdi. Dougherty çevre şehirlerdeki Ermenilerin Maraş'a gelerek buradaki Ermenilere ait olan gizli cephaneliklerden silah aldıklarını bildirdi. Dougherty gönderdiği raporda, Ermenilerin kayıpları üzerinde dururken Türklerin kayıplarına hiç değinmedi (McCarthy, 2010, s. 259). Maraş'taki millî mücadele sırasında şehirde bulunan Amerikalı misyonerlerden Kerr ve C.F.H. Crathern de Fransızların Ermenileri silahlandırdığını bildirmekteydi (Kerr, 1973, s. 259).

Evening Star 6 Mart 1920 tarihli haberinde çatışmalar sırasında Maraş'ta bulunan YMCA (Genç Hristiyanlar Birliği) misyoneri Crathern'in günlüğünü yayınladı. "*Amerikalılar Maraş'ta Sinir Bozucu Deneyim Yaşadılar*" başlığıyla verilen haberde; Maraş'ta Fransız

* Yrd.Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tarih Bölümü, cabukm@yahoo.com.

kuvvetlerin Ermenilerin de desteğiyle şehri işgal etmek için Türklerle savaştıkları bildiriliyordu. Şehrin yarısından fazlasının yandığı ve şehirde 17 Amerika yardım çalışanının mahsur kaldığı bildiriliyordu. Crathern günlüğünde; 21 Ocakta dükkânların kapalı olduğu ve Türklerin şehirde küçük gruplar halinde konuştukları bildirildi. öğleyin Fransızların birçok önemli Türk memurunu tutukladığını, tutuklamaların ise çarpışmayı hızlandırdığı ve tutuklamalardan sonra şehrin her yanından silah sesleri duyulmaya başlandığını bildirdi. Çatışmalarda Amerikan hastanesindeki Fransız nöbetçinin öldürüldüğü, bir Fransız askerin ise yaralandığı, pusu ateşlerinin gece boyunca devam ettiği bilgisi yer aldı. 22 Ocak sabahına Amerikalıların silah sesleriyle uyandıklarını, 23 Ocakta da çatışmaların devam ettiği ve şehirdeki Ermenilerin misyonerlere ait binalara taşındığını yazdı.

24 Ocakta Amerikalı misyonerler Fransız General Querette ile görüşerek ona Ermenilerden öğrendikleri hikâyeleri anlattılar. Querette, misyonerlere durumu düzeltmeye çalışacağını söyledi. Ancak ateşkes için yapılan pazarlık sonuçsuz kaldı ve öğleden sonra Fransızlar ağır bombardıman başlattı. Günlükte, Amerikan misyonerlere ait binalarda 2000 mülteci ve yetimin bulunduğu belirtiliyordu. 24 Ocakta, Misyonerler Kolej binasına Amerikan bayrağı çektiklerini ve bunun üzerine çevreden bayrağın olduğu yere silahlarla atışlar yapılmaya başlandığını yazdı. Crathern bir dakikada 33 atış yapıldığını iddia etmekteydi. Crathern, 24 Ocakta İslâhiye'ye malzeme ve takviye güç için 5 haberci gönderdiklerini ancak bunların İslâhiye'ye ulaşacaklarından emin olmadığını, çünkü ülkenin her tarafında isyanların alevlendiğini belirtmekteydi.

31 Ocakta Kolej alanında 9 kişinin vurulduğu ve bazılarının yaralarının ciddi olduğu bildirilirken misyonerlerin buğdaylarının bol olduğu ve kadınların gün doğumundan gün batımına kadar çalışarak insanları doyurduklarını yazdı.

5 Şubatta, Amerikalı misyonerler, Fransızların hapsediği Türk memurlarla görüştiler. Türk memurlar Amerikalılara, serbest bırakılmalarına yardım ederlerse Türkleri ikna edip barış şartlarını görüşmelerine yardım edeceklerini bildirdiler. Ancak Fransız generalin barışa yanaşmayarak Türkleri serbest bırakmadığı ifade edildi. Ayrıca, Fransızların atları ve katırları öldürmeye karar verdiği, çünkü yem kalmadığı belirtildikten sonra, 5 Şubatta katır kavurması yediklerini ve tadının da at etinden daha güzel olduğunu yazmıştı.

6 Şubatta, şehre bir uçak geldiği ve uçaktan çok sayıda kağıt atıldığı, ancak şiddetli rüzgarın kağıtları Türklerin kontrolündeki alanlara götürdüğü bildiriliyordu. Ancak uçağın gelmesi, Fransızları, Ermenileri ve misyonerleri yardım geleceği hususunda umutlandırdığı belirtiliyordu.

7 Şubatta, uçaklardan şehrin hâkim tepelerine ateş açıldığı ve şehrin bombalandığı, 8 Şubatta, vadideki Fransız kuvvetlerinin tepelere ateş açtığı, 9 Şubatta ise General Querette'in misyonerlere, gece yarısı şehrin boşaltılması yönünde emir verdiği ifade ediliyordu. 10 Şubat; General Querette, şehrin boşaltılmasını 24 saat ertelediğini bildirdi. 11 Şubatta, akşam 18:00-21:00 saatleri arasında Fransız işgal güçleri ve bazı Ermeniler şehri terk etti. General ve mahiyeti ise gece 22:30'da şehri terk etti. Şehir alevler içerisindeydi. Toplar çekilişi gizlemek için tepeleri dövüyordu. Günlüklerin altındaki satırda ise YMCA çalışanı James Perry ile Frank S. Johnson'un olaylar nedeniyle öldürüldüğü yazıyordu. Crathern'de Fransızlarla birlikte Maraş'ı terk ederek, 15 Şubatta Adana'ya ulaştı (*Evening Star*, 6 Mart 1920, s.8).

Türkler şehri terk edenlere herhangi bir saldırıda bulunmadı. Crathern gazetelere gönderdiği haberlerde Ermenilerin çektiği acılarını dile getirdi. Fakat, şehirde çoğunluğu oluşturan ve birçoğunun evleri yanan Türklerin çektiği Acılara ve verdikleri kayıplara ise hiç değinmedi (McCarthy, 2010, s.259).

1 Mart 1920 tarihli *The New York Tribune*, haberinde şehirdeki Amerikalıların Türklerin Fransızlarla anlaşmaları için aracı olmak istediklerinde, Türklerin kendilerine “Bu yerel bir mesele değil milli bir meseledir.” dediklerini ve Türk ordularının başkomutanının talebinin de Fransızların teslim alınması olduğunu söyledikleri yazıyordu (*The New York Tribune*, 1 Mart 1920, s.5).

Arizona Republican 6 Mart 1920 tarihli haberinde başlık olarak “*Türklerin Kuşatma Altına Aldığı kentte Korku Katlanıyor*” ifadesini kullandı. *Evening Star* Gazetesi gibi, misyoner Crathern’in günlüğünden alıntılar yapılarak, Şubat ayının 1’inden itibaren Maraş’taki olaylarla ilgili haberler gün gün sunulmaktaydı. Ancak günlükteki haberlerin daha da abartıldığı ve insanların duygularına daha çok hitap edilmek istendiği anlaşılmaktadır. *Evening Star*’ın haberinde hastane ve yetimhanelerde 19 kişinin vurularak yaralandığı bilgisi yer alırken, *Arizona Republican*, hastane ve yetimhanelerde çok sayıda çocuğun vurularak öldürüldüğü şeklinde haberler yer alıyordu. 2 Şubatta Türklerin *Betel* yetimhanesini yakmak için girişimde buldukları, Fransızların da buna karşılık olarak, bu işi planlayan kişinin evini yaktığı bildiriliyordu (*Arizona Republican*, 6 Mart 1920, s. 2).

Ancak o yıllarda misyonerlerin işlettiği hastane ve yetimhanelerde sadece çocuklar değil aynı zamanda silahlı Ermeni güçleriyle birlikte Fransız askerler de ikamet etmekteydi. Maraş’taki yetimhaneler işgal sırasında Fransız askerlerinin karargâhlarından biri haline getirilmişti. Alman yetimhanesine Maraş’taki milli mücadele sırasında, Fransızlar 3 makineli tüfek ve 80 kadar asker yerleştirmişlerdi (Kerr, 1973, s.102). Savaşın sonra Kümbet yetimhanesinde 30 mavzer, birçok silah, çok sayıda bomba ve cephane bulundu (Özalp, Bilâ târih, s. 238). Alman yetimhanesine kurtuluş savaşı sırasında, misyonerlerce yerleştirilen ve gizlenen çok sayıda silah ise, ancak elli yıl sonra bir tesadüf eseri ortaya çıkarılmıştı (Özbaş, Tarihsiz, s.356).

Arizona Republican’de, *Evening Star*’den farklı olarak, 9 Şubat’ta generalin gece yarısı şehri boşaltacağını Amerikalı misyonerlere bildirdiği, Amerikalı misyonerlerin, generale baskı yaparak boşaltma işini ertelettikleri ve generalin çekilmeyi 24 saat ertelediği bildiriliyordu. Haberin devamında, Misyonerlerin Ermenilere yiyecek ve giyecek vererek onları seyahat için hazırladıkları ve Misyonerlerden Crathern, Dr. Elliot, Miss Schutz, Miss Powers, Miss Dougherty, Fransız güçleriyle beraber şehri terk ettikleri ve Crathern’in 2000-3000 Ermeninin şehri terk edeceğini tahmin ettiği bilgisi yer almaktaydı.

11 Şubatta, havanın sert ve soğuk olduğu bir günde işgalci Fransızların ve işbirlikçilerinin Maraş’ı terk ettikleri ve Fransızların boşalttıkları büyük kışlayı ateşe verdikleri, öğleden sonra saat 17:00’de de kafilenin Belpınar’a ulaştığı bildiriliyordu. Haberin devamında ise Maraş’ta hala 12 Amerikalı bulunduğu ve Yakınoğu Yardım Örgütü’nün bunlara yardım iletmeye çalıştığı bildiriliyordu (*Arizona Republican*, 6 Mart 1920, s.2).

Osmanlı İdarecilerinin Açıklamaları ve Amerikan Basınındaki Yankıları

Amerikan basınında Maraş ile ilgili olarak çıkan haberlerde bir ayrıntı dikkati çekmektedir. Gazetelerde, Ermenilerin iddiaları gerçek ve ispatlanmış haberler gibi sunulurken, Türklerin verdiği haberler, okuyucuya, *iddia ediyor, öyle olduğunda kendisi ısrar ediyor, katliam yapıldığı reddediliyor* gibi cümlelerle sunulmaktaydı.

The Sun And The New York Herald 12 Mart 1920 tarihli ve *Associated Press* kaynaklı haberde, “Ermenilerin Türkleri Katlettiğinde İsrar Ediyor” başlıklı yazıda, Sefa Bey “*Müslümanların kendilerini savunan bir pozisyonda olduğunu iddia ediyor.*” cümlesiyle sunuluyordu. Haberde, Osmanlı Devleti Dış İşleri Bakanı olan Sefa Bey, Ermenilerin katliama uğradığı iddialarını şiddetle reddederek, Maraş’ta Hıristiyanlar gibi Müslümanların da öldüğünü bildirerek katliam iddialarıyla ilgili de en ufak bir belirti, ipucu veya kanıt

olmadığını bildirmekteydi. Sefa Bey, Ermenilerin kendilerini koruyan insanlara nefretle saldırdığını ve çevredeki Müslüman kabilelerin Maraş'a koşmasının sebebinin din kardeşlerine yardım etmek olduğunu ve şehirde en küçük bir katliam olmadığını, Ermeni ve Fransızların ise şehrin kenar mahallerine çekilerek, destek alarak, hiçbir ayırım gözetmeden şehri bombalamaya devam ettiklerini, şehrin 2/3'ünün yok edildiğini ifade etmişti. Müslüman köylülerin Ermenilerin kadın çocuk demeden katliam yapmasından endişe duyduklarını bildiren Sefa Bey, ayrıca işgalci İtilaf Devletlerinin Türk gazetelerine sansür uyguladığını, bundan dolayı Türk basınının Türklerin Maraş'ta maruz kaldığı haksızlıkları yazamadıklarını nakletti. Buna mukabil, Ermeni ve Rum gazetelerinin ise, hiçbir zorluğa maruz kalmadan iddialarda bulunmasına müsaade edildiğini bildiriyordu. Sefa Bey, hükümetin asayişini sağlamak için elinden gelenin en iyisini yaptığını, ancak ülkenin içlerine doğru yabancı güçlerin nüfuz etmesinin Maraş ve İzmir'de olduğu gibi asayiş bozduğunu ve insanları kışkırttığını, özgür insanların bu şartlarda kim olursa olsun kendini savunmak isteyeceğini bildirmişti. Maraş'taki olayların başlamasıyla ilgili ise Sefa Bey şunları söyledi:

İngilizler çekildikten sonra Fransızlar, çok sayıda Ermeni'yi jandarma olarak istihdam ettiler. Devriye gezen kuvvetlerinde Ermenilerden oluşturulması, Ermenilerin Maraş'taki Müslümanlara saldırılarda bulunmasına neden oldu. Maraş'ta ve çevre köylerde Müslümanlara karşı akıl almaz vahşice saldırılarda bulundular, cinayetler işlediler. Fransız siyasi memuru şüphesiz Ermenilerden etkilendi ve onların iddiasıyla Mutasarrıfı, Jandarma Komutanını ve şehrin ileri gelenlerini tutukladı. Fransız yönetici Hükümet Konağına giderek kendisinin yönetimi ele aldığını deklare etti. Bunun üzerine Müslümanlar, Hükümet Konağına gelerek durumu protesto etti. İyi niyetle orada olan bu Müslüman topluluğun üzerine güvenlik görevlisi olan Ermenilerce ateş açıldı. Bu Türk kalabalığı silahsızdı. Ancak üzerlerine silahla ateş açılınca, taş atarak kendilerini korumaya çalıştı. Bu olaydan kısa süre sonra Fransızların silahlandığı Ermeni askerler ve diğer Ermeniler, şehirde kadın çocuk ayırımı yapmadan bütün Müslümanlara saldırmaya başladılar. Bunun üzerine de Müslümanlar, kendilerini korumak için bu saldırılara cevap verdiler. Bunun üzerine derhal Müslümanların yaşadığı mahalleler, toprak ve makineli tüfeklerle ateş altına alındı. Yüzlerce Müslüman katledildi. Savaşın Türk mahallelerinde olması da Türklerin saldırgan olmadığını ve kendilerini savunduğunu kanıtlamaktadır. Maraş'ta Ermenilerin Türkleri katlettiği haberi üzerine kırsal kesimdeki Müslümanlar din kardeşlerine yardım için koşular ve bu çatışmalarda sivillerden 100 veya 200 kişi yaralanmış veya hayatını kaybetmiş olmalı" (*The Sun And The New York Herald*, 12 Mart 1920, s.5).

Albuquerque Morning Journal, 12 Mart 1920, tarihli ve "Türkler Maraş Olaylarını Küçümsüyor" başlığıyla verilen haberde, Osmanlı Dış İşleri Bakanı Sefa Bey'in olayla ilgili açıklamaları yer alıyordu. Sefa Bey, katliam iddialarını kesinlikle ret ederek, olaylar sırasında Müslümanlardan ve Hıristiyanlardan sivil olarak 100 veya 200 kişinin hayatını kaybetmiş veya yaralanmış olabileceğini belirtmişti. Aynı haberi, *The Sun And The New York Herald*, Bakan Sefa Bey'in 100-200 Ermeninin öldüğünü kabul etmiş gibisundu.

Bakan Sefa Bey, Maraş'taki olaylar sırasında Ermeni ve Fransızların şehrin dış dünya ile bağlantısını kestiğini ve bu kuşatma altında şehir halkının açlık terörüyle de boğuştuğunu belirtti. Sefa Bey Maraş'taki Ermenilerden yarısından fazlasının Fransızlarla birlikte şehri terk ettiğini dolayısıyla onların şehirdeki nüfusunun azalmasının Türklerle dayandırmanın yanlış olduğunu bildirdi.

Sefa Bey gerçeklerin ortaya çıkarılması için Osmanlı Devleti'nin ortak bir komisyon kurulmasını istediğini bildirdi. Sefa Bey, kötü niyetli raporların ortalıkta dolaştığını, bu iddiaların sahiplerinin amacının ise Avrupa'da Türkiye'ye karşı nefret uyandırarak barış konferansını etkilemeye çalışmak olduğunu bildirdi. Bakan ayrıca ateşkes antlaşmasından sonra Maraş'taki karşılıklı çatışma haricinde Anadolu'da Hıristiyanlara yönelik bir saldırı olmadığını belirtti (*Albuquerque Morning Journal*, 12 Mart 1920, s.3).

Laurens Advertiser, 10 Mart 1920 tarihli haberinde, Ermenilerin katliama maruz kaldığı söylentileri üzerine Osmanlı Dış İşlerinden bir açıklama yapıldığını haber yapmıştı. Açıklama şöyleydi:

Ermeni gazetelerinde gündeme getirilen katliam söylentileri tamamen asılsızdır. Bu yayınlar Avrupa kamuoyunda önyargıları artırmak için yayılmaya çalışılıyor. Böylece Türkiye'nin geleceğinin görüşüleceği konferansı etkilemek amaçlanıyor (*Laurens Advertiser*, 10 Mart 1920, s.1).

Topekka State Journal, 6 Mart 1920, tarihli, "Türkler İtilaf Devletlerinin Merhameti İçin Tüm Şansını Kaybetti" başlıklı haberde, Osmanlı Mebusan Meclisi Başkanı Arif Bey'in Amerika'dan bir komisyon göndermesini ve Maraş'ta olduğu iddia edilen katliamı araştırmasını istediği bildiriliyordu. Haberin devamında, İşgalci İtilaf Devletlerinin Türk gazetelerine sansür uyguladığından Türk gazetelerinin Maraş'ta neler olduğunu, Türklere neler yapıldığını yazamadığı, diğer yandan Rum ve Ermeni gazetelerin ise şehirde aslında olmayan katliamın raporlarını yayınladığı ve İstediklerini yazmalarına işgal güçlerinin izin verirken Türklerin ise bu raporları yalanlamalarına izin verilmediği, İngiliz, Fransız ve İtalyanların sansür uyguladığı, Amerikalıların ise bu işe karışmadığı bildirilmekteydi.

Haberde ayrıca, sınırları belli olmadan Ermenistan Cumhuriyetini kabul etmenin Türkleri rencide ettiğini ve bölgedeki Ermenilerin Adana dahil tüm Çukurova'nın Ermenistan sınırları içerisinde olduğunu iddia ettikleri ifade edilmiştir. Ayrıca Fransızların da çok sayıda Ermeni'yi kendi kuvvetleri içerisinde istihdam etmesinin de Maraş'ta Türklerle Ermenilerin arasındaki sorunları ve nefreti artırdığı ve Maraş'ta Fransızlarla Türkler arasında çatışmaların çıkmasına neden olduğu, Avrupalıların Türkiye'yi bölmekte ısrar etmesinin Maraş'takine benzer olayların başka şehirlerde de çıkmasına neden olacağı, çünkü Türklerin yoğun olarak yaşadıkları ve nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları şehirlerin azınlıkların kontrolüne verilmesinden rahatsız olduğu bildiriliyordu (*Topekka State Journal*, 6 Mart 1920, s.1).

The Sun And The New York Herald, 7 Mart 1920 tarihli haberinde, Osmanlı Mebusan Meclisi Başkanı Arif Bey'in Amerika'dan bir komisyon göndermesini ve Maraş'ta olduğu iddia edilen katliamı araştırmasını istediği haberi yer alıyordu (*The Sun And The New York Herald*, 7 Mart 1920, s.3).

Maraş'ın Kurtuluşunun AmerikanBasınına Yansması

The Sun And The New York Herald, 20 Şubat 1920 tarihli haberinde, Mustafa Kemal'in bölgedeki Amerikalıların gözetilip korunması emrini verdiğini, Maraş'taki milli kuvvetlerin komutanının da Maraş'ta 11 Amerikalı olduğunu ve 5 Amerikalının da Fransızlarla birlikte şehri terk ettiğini, Amerikalıların iyi olduğunu çatışmalar sırasında da Amerikalıları bakıp gözettiklerini, Amerikalıların tavuklarının bile güvende olduğunu, Amerikalıların şehirde mutlu olduklarını, çikolata içip keyif yaptıklarını bildirdiğini yazmıştı. Aynı haber yer *New York Tribune* ve *Great Deals Daily Tribune* gazetelerinde de yer almaktaydı. Maraş'taki Milli Kuvvetler Komutanı ayrıca, Amerikalıların aracılığıyla, Maraş'ı harap eden 8500 silahlı Ermeniye Fransızlar gittikten sonra Müslümanların koruma altına aldıklarını, 450 kadın ve çocuğun ise bizzat Kuvveyi Milliye kuvvetlerince koruma altına alınıp bakıldığını bildirmişti (*The Sun And The New York Herald*, 20 Şubat 1920, s.3).

The Brattleboro Daily Reformer, 17 Haziran 1920 tarihli haberinde, Maraş'taki Amerikalıların iyi ve güvende olduklarını ve hiçbir yardıma ihtiyaçları olmadığı haberini aldıklarını yazıyordu. (*The Brattleboro Daily Reformer*, 17 Haziran 1920, s.8) *New York Tribune*, 29 Mart 1920 tarihli haberinde Fransızlar çekildikten sonra Maraş'ta durumun gayet sakin olduğunu bildiriyordu (*New York Tribune*, 29 Mart 1920, s.4).

The Sun And The New York Herald, 8 Mart 1920 tarihli haberinde, Maraş'tan İstanbul'a gönderilen telgraflarda Ermenilerin de imzası olduğunu ve Maraş'ta herhangi bir katliam olmadığını yalnızca Müslümanlarla Ermeniler arasında bir arbede yaşandığını ve bu olaylardan Fransızların ve Fransızların altınlar vererek kandırdığı bazı genç Ermenilerin sorumlu olduğu bildirilmekteydi. Haberin devamında yapılan yorumda ise şu ifadeler yer almaktaydı: "İtilaf Devletleri şu konuda hemfikirdiler ki Fransa Kilikya'da kaybettiklerini

hızlı bir şekilde ve maliyetsiz tekrar ele geçirmeli. Yoksa konferansta Türkler, İtilaf Devletlerinin savaş yorgunu olduğunu düşünecek ve İtilafların uyarıları ve notları pek dikkate alınmayacak.” (The Sun And The New York Herald, 8 Mart 1920, s.1).

Çatışmaların Şehre Etkisi

8 Nisan 1920, perşembe günü yayınlanan *The Fort Mill Times*, Maraş'taki binaların %40'nın yıkıldığı ve kullanılamaz hale geldiği bilgisi veriliyordu. *Evening Star* 6 Mart 1920 tarihli haberinde ise şehrin yarısından fazlasının yandığı bildiriliyordu. Ayrıca şehirdeki insanların zor durumda olduğu, erzak ve yaralılara bakacak hemşire eksikliğinin çok fazla olduğu haberi yer alıyordu (*The Fort Mill Times*, 8 Nisan, Perşembe, 1920; s. 5, *Evening Star*, 6 Mart 1920, s. 8).

Edgefield Advertiser, 31 Mart 1920 tarihli haberinde, Maraş'ta erzak, doktor ve hemşire ihtiyacının çok fazla olduğu bildiriliyordu. Mart ayı başlarında Antep- Maraş arasında bir Vagon Amerikan erzakının yağmalandığı haberi de yer alıyordu. Gazetede ayrıca, şehirdeki binaların %40 'nın yok edildiği, yıkıldığı ve oturulamaz duruma geldiği, dükkânların tamamına yakınının tahrip edildiği, camilerin ve kiliselerin ise yarısından fazlasının harabe haline geldiği haberi yer almaktaydı. Şehirdeki tepelerin silahlı gruplarla dolu olduğu bu nedenle şehirde hareket etmenin de imkânsız olduğu ve 2 Amerikalı doktorun da Türk Jandarmasının koruması altında Maraş'a gitmek için Adana'dan ayrıldığı haberi yer alıyordu (*Edgefield Advertiser*, 31 Mart 1920, s. 6).

The Sun And The New York Herald, 20 Şubat 1920 tarihli haberinde, Fransızların Askeri Kışla dâhil olmak üzere Maraş'ın 3'te 2' sini yaktığını ve Fransızların şehirde Gaz Bombası kullanarak çok sayıda sivil insanın hayatını kaybetmesine neden olduğu haberi yer alıyordu (*The Sun And The New York Herald*, 20 Şubat 1920, s.3).

İstanbul'daki Türk gazeteleri Maraş olaylarıyla ilgili haberleri İşgal güçlerinin sansürü nedeniyle yayınlamadılar. Yalnızca Amerika'da 4 Temmuz 1921 tarihinde yayımlanan *Chicago Tribune* verdiği haberde; Maraş'ta Ermenilerin Türklere karşı tüyler ürpertici zulümler yaptığını, Fransızların Türklerin silahlarını topladığını, olaylarda ölen Ermenilerin ise Türklere saldırırken öldüklerini yazdı (McCarthy, 2010, s. 261, *Chicago Tribune* 4 Temmuz 1921, s.8).

Maraş'taki Ermenilerle İlgili İddialar

Gazete haberlerinde Ermeni propagandası yapmakta ve misyonerlerin Amerikan kamuoyunu etkilemek için verdikleri ve genelde gerçeklerden çok uzak olan rakamlar yer almaktaydı. Gazetelerin bazılarının haber olarak verdiği Ermeni sayılarına bakıldığında şehirdeki Türkler de dahil olmak üzere şehrin toplam nüfusunun üzerinde insanın katledildiği gibi çok abartılı haberlerin sık sık yer aldığı görülmektedir.

Gazetelerin bu konudaki verdikleri rakamlara baktığımızda gazeteler arasında da çok fazla fark olduğunu görülmektedir. Bazı gazeteler ölen insan sayısının 2000 olduğunu bazısı ise 20.000 hatta 30.000 olduğunu iddia etmekteydi. Milli mücadele yıllarında şehrin toplam nüfusu Türkler de dahil olmak üzere 30000 kadardı. Bu durum da rakamların hayal ürünü olduğunu göstermektedir.

The Sun And The New York Herald 6 Mart 1920 tarihli haberinde olaylarda 20000 insanın hayatını kaybettiği iddia edilirken, aynı sayfada verilen başka bir haberde ise, Fransız yetkililerin ölenlerin sayısının 5000'ini geçmeyeceğini bildirdiği yazıyordu. Gazetenin aynı sayfadaki haberi kendi içinde çelişmekteydi (*The Sun And The New York Herald*, 6 Mart 1920, s.1).

The New Scimitar, 13 Şubat 1920 tarihli haberinde, Maraş ve Antep'teki olaylarda 2000 Ermeninin öldüğünü iddia ederken. *Norwich Bulletin*, 13 Mayıs 1920 tarihli birinci sayfadan verdiği haberde, Maraş'ta 30.000 Hristiyanın katledildiğini iddia ediyordu. Bu rakam ise Türkler dahil şehrin toplam nüfusuna denkti (*The New Scimitar*, 13 Şubat 1920, s. 1, *Norwich Bulletin*, 13 Mayıs 1920, s.1).

The Fort Mill Times, 8 Nisan 1920 tarihli haberde Maraş'ta olaylarda 8000 Ermeni ve 150 Türk'ün öldürüldüğünü ve 10000 Ermeni mülteci durumunda olduğu ve bunlardan 2000 inin şehirdeki Amerikan kurumlarında barındığını iddia ediyordu (*The Fort Mill Times*, 8 Nisan, 1920, s. 5).

31 Mart 1920 tarihli *Edgefield Advertiser* ve 29 Mart 1920 tarihli *New York Tribune* gazetelerinde, Amerikalı misyonerlere dayandırılan haberde 8000 Ermeninin 15 Türkün öldüğü ve 10000 Ermeninin şehirde olduğu 2000 Ermeniye Amerikan kurumlarında bakıldığı haberi yer alıyordu. (*Edgefield Advertiser*, 31 Mart 1920, s.6 ve *New York Tribune*, 29 Mart 1920, s.4) *Evening Star*, 29 Mart 1920 tarihli haberinde, Amerikalıların şehirde 3000 Ermeninin öldüğünü tahmin ettiklerini yazıyordu. Türklerin kaybindan ise hiç bahsetmiyordu (*Evening Star*, 29 Mart 1920, s.11).

The New York Tribune Gazetesi, 1 Mart 1920 tarihli, "Ermenistan'da Amerikalılara Ateş Edildi" başlığıyla verilen haberde, misyonerlere ait kolej binasının yakıldığı, koleje sığınanların öldürüldüğü iddia edilmişti. Ancak, gerçekte ise Kolej binası yakılmamıştı (*The New York Tribune*, 1 Mart 1920, s.5).

Christian Science Monitor 23 Şubat 1920 tarihli haberinde Amerikalı misyoner Marion C. Wilson Maraş'tan gönderdiği telgraftaki iddiaları yayımlandı. Telgrafta, yüzlerce Ermeninin öldüğü, Maraş'ın dışarıyla bağlantısının kesik olduğu, bütün yolların kapalı olduğu bildiriliyordu. Ancak bütün bağlantıların kesildiği, yolların kapatıldığı bir ortamda Marion C. Wilson nasıl telgraf çekebilmişti. Wilson hiçbir katliam görmemişti. Fakat duyular üzerinden Batı kamuoyuna haberler iletliyordu. Wilson, şehirde kalan Ermenilere Türklerin dokunmadığını sadece silahlarını aldıklarını bildiriyordu (McCarthy, 2010, s. 259).

Amerikan basınında Ermenilerle ilgili diğer bir iddia da Fransız işgal kuvvetleriyle birlikte şehri ne kadar Ermeninin terk ettiği meselesiydi. Gazete bu konuyla ilgili iddia edilen rakamlar 2000-5000 arası değişmekteydi. *The New York Tribune*, 1 Mart 1920 tarihli haberinde, 3000 Ermeninin Fransızlarla birlikte şehri terk ettiğini yazdı. (*The New York Tribune*, 1 Mart 1920, s.5). *The Pensacola Journal*, 13 Haziran 1920, tarihli ve misyoner Dr. Mabel Elliot'tan alınan haberinde, yaklaşık 5000 Ermeninin Fransızlarla birlikte şehri terk ettiğini yazdı. (*The Pensacola Journal*, 13 Haziran 1920, s.10) *Washington Herald*, 1 Mart 1920 tarihli haberinde 3000 Ermeninin Fransızlarla birlikte şehri terk ettiğini yazmıştı (*The Pensacola Journal*, 13 Haziran 1920, s.10).

The Evening World, 27 Şubat 1920 tarihli haberinde, Maraş'ta Ermenilerin katledildiğiyle ilgili raporlar olduğunu ancak, bu raporların Ermeni mahallelerinde binlerce Ermeninin katledildiği iddialarını kanıtlamadığını bildiriyordu. Gazetede 26 Şubat 1920 tarihinde Avam Kamerasında İngiltere Başbakan Llyod George'a da Maraş'ta binlerce Ermeninin katledildiği yönünde iddialar olduğu sorusuna, İngiltere Başbakanının verdiği cevapta; bunların söylenti olduğunu ve kendisinin bu söylentilerin doğruluğunu gösterecek hiçbir şey duymadığını söylediği bildiriliyordu (*The Evening World*, 27 Şubat 1920, s.5).

Fransız İşgal Kuvvetlerinin Durumu

The Daily Times, 20 Şubat 1920 tarihli haberinde, Kilikya'daki işgal ettiği yerlerde Fransızların Amerikalı misyonerlere ait olan binalara ve okullara yerleştiğini çünkü bu binaların bölgedeki en iyi binalar olduğu ve savunmasının kolay olmasından dolayı

işgalcilerce tercih edildiğini yazıyordu. Haberin devamında ise, bu durumun bölge halkı nezdinde Amerikalıların Fransızlarla işbirliği yaptığı ve ikisinin de aynı olduğu düşüncesini yaydığı, aynı zamanda Fransızların, bölgede Ermenileri ve Senagalli askerleri kullanmasının da eskiden beri aralarında Ermenilerle husumet olan Müslüman kabileleri rahatsız ettiği, Ankara'daki Milli Mücadele liderlerinden Rüstem Bey'de Antep'e giderken öldürülen iki YMCA çalışanının Fransızlarla karıştırıldığını ve Amerikalıların Fransızlarla aralarına mesafe koyarlarsa kendileri için hiçbir tehdit olmadığını söylediği bildiriliyordu (*The Daily Times*, 20 Şubat 1920, s. 4).

13 Haziran 1920 tarihli *The Pensacola Journal*, misyoner Dr. Mabel Elliot'tan alınan haberde, Fransızların bulunduğu karargâhtan Amerikan Hastanesine bir siper açtıkları ve Fransızlar yaralıları bu siperden hastaneye gönderdikleri, Fransızların yaralılarının hepsinin Senegalli ve Faslı olduğu ve Senagallilerin özellikle de şiddetli soğuktan çok etkilendikleri belirtiliyordu. Amerikan hastanesinde Dr. Mabel Elliot, 900 adet donmuş ve yaralanmış ayak vakasına şahit olduklarını ve bunların çoğunun da donmuş olduğunu bildiriyordu (*The Pensacola Journal*, 13 Haziran 1920, s.10).

13 Mart 1920 tarihli *New Iberia Enterprise and Independent Observer*, Fransızların Maraş'ta savunma pozisyonunda olduğunu ve Maraş'taki durumu düzelterek gücü olmadığını bildirmekteydi (*New Iberia Enterprise and Independent Observer*, 13 Mart 1920, s. 3).

The Evening World Gazetesi, 27 Şubat 1920 tarihli "Fransızlar Türklerden Önce Çekildi" başlıklı haberinde Fransızların Maraş'taki şiddetli direniş karşısında, aceleyle, yaralı askerlerini dahi Maraş'ta bırakarak, çekilmek zorunda kaldığı bildiriliyordu. Fransızların yaralılarına ise Amerikan Kızılhaç'ının bakacağı haberde yer alıyordu (*The Evening World*, 27 Şubat 1920, s. 5).

Washington Herald, 1 Mart 1920 tarihli "Türkler 5000 Mülteciyi keser, Fransızlar Yenildi" başlığı ile ilk sayfadan verdiği haberde, Fransızların yenildiğini ve Maraş'tan çekilmek zorunda kaldığını bildiriyordu. Haberin devamında ise Anadolu'ya hem Fransa'nın hem de İngiltere'nin daha büyük oranlarda asker göndermesi gerektiği yoksa Anadolu'daki Fransız geri çekilmesinin bir bozguna dönüşeceği belirtiliyordu. Gazete, Amerikan hükümetinin İstanbul'da bulunana Amiral Bristol vasıtasıyla Osmanlı Hükümeti'ni protesto etmesini tavsiye etmekteydi. Ayrıca Amerikan vatandaşları için Amerikan savaş gemisi Destroyerlerin İskenderun'a gönderilmesi de tavsiye edilmekteydi (*Washington Herald*, 1 Mart 1920, s.1).

East Oregonian, 3 Haziran 1920 tarihli sayısında, Maraş'tan 6000 asker ile 3000 mültecinin ayrıldığını haber yapmıştı. (*East Oregonian*, 3 Haziran 1920, s. 4) *The Sun And The New York Herald*, 9 Mart 1920 tarihli haberinde, Fransızların Maraş'taki kayıplarının, 158 ölü, 279 yaralı ve 181 kayıp olduğunu yazmıştı (*The Sun And The New York Herald*, 9 Mart 1920, s.2).

New York Tribune, 29 Mart 1920 tarihli haberinde, Fransızların şehri geri almak için hazırlık yaptıkları yönünde raporlar olduğunu, ancak böyle bir saldırının Maraş'taki huzuru bozacağını ve şehirdeki Ermenilerin durumunu da tehlikeye atabileceğini bildiriyordu (*New York Tribune*, 29 Mart 1920, s.4) *The Ogden Standart- Examiner*, 23 Ağustos 1920 tarihli haberinde Fransızların Maraş'a saldırmak için Antep'ten hareket ettiklerini bildiriyordu (*The Ogden Standart- Examiner*, 23 Ağustos 1920, s.11).

Sonuç

Amerikan gazetelerinin haber kaynakları neredeyse tamamen misyonerlerden oluşmaktaydı. Misyonerler, şehirde Ermenilerle aynı binalarda ikamet etmekteydiler. Ermenilerden öğrendikleri söylentileri ve duyumları Amerikan gazetelerine servis ediyorlardı.

Misyonerlerin şehirdeki Türklerle yüz yüze görüşmeleri savaş boyunca pek mümkün değildi. Dolayısıyla misyonerlerin meydana geldiğini iddia ettikleri olayların tamamına yakınının kaynağı da Ermenilerdi. Bundan dolayı gazetelerdeki haberlerde genellikle Ermeni propagandası yapılmaktaydı. Sadece birkaç gazete Türklerin açıklamalarına yer vermişti.

Misyonerlerin Maraş'tan gönderdikleri raporlar gazetelerin birinci sayfasında yayınlanırken, Türk yetkililerin gönderdiği karşıt ve gerçek haberlere ise sadece bazı gazetelerin iç sayfalarında yer veriliyordu. Gazeteler, Ermenilerin öldüğünden bahsediyordu. Ancak şehirdeki Türklerin kayıplarından ve işgal güçlerinin ve silahlı Ermenilerin Türk halkına yaptıkları zulümlerden söz edilmemekteydi.

Türklerin vatan savunması için işgalcilere karşı verdikleri mücadele görmezden geliniyordu ve gazete haberlerinde Türkler, şehirdeki direnişlerinden dolayı saldırganlıkla suçlanıyordu. Amerikan gazetelerinin haber kaynağı olan şehirdeki misyonerler ise, olayları Hıristiyanlık taassubu ile bakıp değerlendiriyorlardı ve dindaşları olan Ermeniler hakkındaki kaygılarını gündeme getirirken şehirdeki sivil Türklerin içinde buldukları durumlar göz ardı edilmiştir.

Kaynakça

- Albuquerque Morning Journal*, 12 Mart 1920
Arizona Republican, 6 Mart 1920
Chicago Tribune, 4 Temmuz 1921
East Oregonian, 3 Haziran 1920
Edgefield Advertiser, 31 Mart 1920
Evening Star, 6 Mart 1920
Evening Star, 29 Mart 1920
Kerr, S. E., (1973), *The lions of Marash, Personal Experiences with American Near East Relief, 1919–1922*, State University of New York Press, Albany *Laurens Advertiser*, 10 Mart 1920
Mccarthy, J. (2010), *The Turk In America the creation of an enduring prejudice*, The University of Utah Press, Salt Lake City.
New iberia enterprise and independent observer , 13 Mart 1920
Norwich Bulletin, 13 Mayıs 1920
Özalp, Y. (Bilâ târih), Mustafa Kemal ve milli mücadelenin ilk zaferi, Semih Ofset, Anara
Özbaş, M.Y. (Tarihsiz), Dava, 1920 Maraşlı- Fransız harbi, Sema Matbaası, İstanbul
The Brattleboro daily reformer, 17 Haziran 1920
The Daily Times, 20 Şubat 1920
The Evening World, 27 Şubat 1920
The Fort Mill Times, 8 Nisan, 1920
The New Scimitar, 13 Şubat 1920
The New York Tribune, 29 Mart 1920
The New York Tribune, 1 Mart 1920
The Ogden Standart- Examiner, 23 Ağustos 1920
The Pensacola Journal Gazetesi, 13 Haziran 1920
The Sun And The New York Herald, 20 Şubat 1920
The Sun And The New York Herald, 6 Mart 1920
The Sun And The New York Herald, 7 Mart 1920
The Sun And The New York Herald, 8 Mart 1920
The Sun And The New York Herald, 9 Mart 1920
The Sun And The New York Herald, 12 Mart 1920
Topekka State Journal, 6 Mart 1920
Washington Herald, 1 Mart 1920